

відродження національної духовності: автореф. на здобуття кандидата канд. філос. наук: 09.00.03 / І. Б. Стадник; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського (м. Одеса). – О., 2003. – 20 с.

4. Философский энциклопедический словарь / Ред.-сост. Е. Ф. Губский, Г. В. Кораблева, В. А. Лутченко. – М. : ИНФРА-М, 2004. – 576 с.

5. Фурман А. В. Психокультура української ментальності / А. В. Фурман. – 2-ге наук. вид. – Тернопіль : НДІ МЕВО, 2011. – 168 с.

6. Шугай М. А. Особливості прояву основних властивостей ментальності та життєві орієнтації українців / М. А. Шугай // Наук. зап. Нац. ун-ту «Острозька акад.». Серія: Психологія і педагогіка. – 2011. – Вип. 18. – С. 258–262.

7. Яцук Н. Є. Українська ментальність як феномен етногенетичного та соціокультурного буття народу : автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03 / Яцук Наталія Євгенівна; Запоріж. держ. ун-т. – Запоріжжя, 2003. – 16 с.

***ШЕВЧУК Т.В.**, студентка групи ПС-61м(з)
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: КОЛОСОВ А.Б., к.психол. наук,
ст. науковий співробітник
Вінницького інституту Університету «Україна»*

ДЕКОМПОЗИЦІЯ ОСОБИСТІСНИХ СТРАХІВ ПРИЗОВНИКІВ

Актуальність. Адаптаційний період в армії є найбільш складним, супроводжується емоційними зривами, страхами, невротичними реакціями, зростанням кількості проявів дезадаптивної поведінки, основні ланки якої можна представити у вигляді ланцюга: депривація – стрес – вегетативна дисфункція – тривога (страх) – астения – депресія – соціальна дезадаптація.

Проблема попередження адаптивних розладів у новобранців, розглядається переважно з точки зору професійного відбору та спеціальної підготовки особового складу, зокрема у питаннях приборкання страху, зумовленого стресогенними чинниками бою, виявлення та класифікації цих чинників, а також діагностики та корекції постстресових наслідків.

Аналіз теоретичних та експериментальних досліджень з проблеми вивчення фобічних станів, зокрема страху (М. Й. Варій, О. І. Захаров, В. В. Косік, Н. І. Наєнко, А. Е. Ольшаннікова, Я. В. Подоляк,

А. М. Прихожан, П. Н. Сіманський та ін.) дозволяє стверджувати, що здатність суб'єкта регулювати свій психічний стан може бути одним з головних критеріїв придатності до військової служби. Основні дослідницькі зусилля вчених з проблеми страху у військовій сфері зосереджувалися на проблемі саморегуляції страху, зумовленого стресогенними чинниками екстремальної ситуації, виявлення та класифікації цих чинників, а також діагностики та корекції постстресових наслідків. Основними факторами (причини, рушійні сили) страху є невідомість, несподіваність, почуття безпорадності.

Великий внесок в розвиток знання про фізіологію страху зробив видатний російський вчений І. П. Павлов (Цит. за Л. А. Китаєвим-Смик). Він розглядав людський страх як прояв природного рефлексу пасивно оборонної реакції з легким гальмуванням кори великих півкуль. Страх ґрунтується на інстинкті самозбереження, має захисний характер і супроводжується певними фізіологічними змінами ВНД, відбивається на частоті пульсу і дихання людини, показниках артеріального тиску, на виділенні шлункового соку.

Вивчення патогенних ситуаційних чинників і преморбідних особистісних факторів, що сприяють порушенням адаптації, показало, що безпосередніми причинами адаптивних розладів у призовників є, здебільшого, не надзвичайні дистресові обставини, а повсякденні труднощі звичайної військової служби. У кожного, хто звернувся, зазначалося ціле “сузір'я” причинних факторів, їх “констеляція”. При цьому, за суб'єктивною оцінкою самих призовників, етіологія їх розладів має певну ієрархію особистісно значущих переживань.

Цілі. Вивчення джерел особистісних страхів у осіб призовного віку.

Методи. Нами було проаналізовано спеціальну літературу з проблем страху як ситуативного психічного стану, а також страху як складової структури особистості та використано психодіагностичні методи дослідження: «Особистісний опитувальник» (Г. Айзенк), «Шкала самооцінки рівня особистісної тривожності» (Ч. Спілбергер), «Особистісний опитувальник» (Г. Шмішека), «Патохарактерологічний діагностичний опитувальник» (А. Є. Лічко), опитувальник «Прогноз», анкета «Назви власні страхи». Методи математичної статистики.

В експерименті взяли участь 53 призовники Хмельницького об'єднаного районного військового комісаріату. Ми використали метод декомпозиції для побудови моделі особистісних страхів призовників.

Декомпозиція – це науковий метод, який використовує структуру завдання і дозволяє знаходити вирішення одного великого

завдання серією взаємопов'язаних більш простих завдань. Декомпозиція, як процес розділення на прості члени, дозволяє розглядати систему як складну, таку, що складається з окремих взаємопов'язаних систем. У якості систем можуть виступати не лише матеріальні об'єкти, але і процеси, явища, поняття.

Результати роботи можуть застосовуватись у комплексі психодіагностичних заходів в системі військового професійного відбору, при кваліфікаційному психологічному обстеженні молодого поповнення, а також, як складова психопрофілактичної роботи психолога з членами групи ризику.

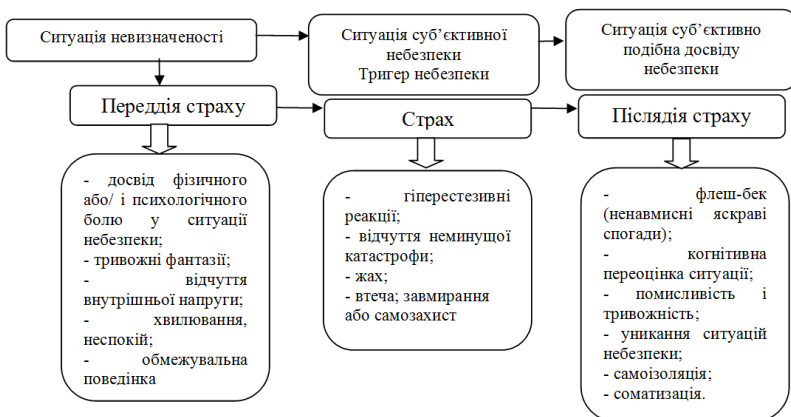

Рис. 1. Модель особистісних страхів призовників

На рис. 1 ми показали динаміку переживання призовниками страхів. Виділили переддієвий етап, який впливає на ідентифікування ситуації невизначеності (або ж новизни) як небезпечної. На нашу думку, призовник повинен володіти психологічною готовністю сприймати ситуацію як загрозову. На це впливає суб'єктивний попередній болісний досвід, який зафіксований у негативних спогадах призовника. Такий досвід не обов'язково реальний, він може бути навіяним іншими людьми. Проте, суб'єктивно він є реалістичним. Людина фантазує на предмет небезпеки, відчуває при цьому хвилювання, занепокоєння, фізіологічний дискомфорт. Основна функція страху полягає у визначенні джерела загрози.

Достатню особі впізнати тригер небезпеки (наприклад, сміх поза очі, шурхіт, різкий звуковий сигнал тощо) аби автоматично запустився афективний сценарій страху (паніки, фобії тощо). Об'єкт небезпеки швидко ідентифікується, уточнюється. У молодій людині

виникає відчуття неминучої катастрофи, яка загрожує її вітальним цінностям. Це викликає гіпертивну (в основі тривожно-боязливе збудження засноване на потребі самозбереження) або ж гіпотимну реакцію (жах, заціпеніння, паніка, втеча тощо).

Післядія страху виявляється у фіксації негативного досвіду та специфічній когнітивній його переоцінці. Після травматичної події можливі флеш беки (ненавмисні, неконтрольовані яскраві спогади-спалахи), соматизація, формування рис підозрілості, помисливості, тривожності тощо, нервово-емоційна нестійкість, погіршення взаємин із оточенням, самоізоляція. Страх на даній фазі набуває ознак циклічності, що перетворює його у невротичний страх. Чим більш виражено є поведінка ухилення від ситуацій небезпеки, тим більшого підкріплення набуває набута реакція страху.

Варто зазначити, що при обрахунку розподілу особистісних страхів ми враховували 1 і 2 позиції при ранжуванні респондентів.

У призовників в першу чергу проявляються просторові страхи (45,28 %), серед яких виражені страхи висоти і глибини. На другому місці за вираженістю розташовані страхи стихій (37,73 %), превалюючим є страх вогню, а саме некерованих пожеж. Третю позицію посідають інцертивні страхи (35,85 %), це страхи перед невизначеністю. На нашу думку, перебування на строковій службі є життєвим етапом переоцінки цінностей, а відтак у значної кількості призовників та солдат він посилює необхідність обирати життєві цілі, що викликає тривогу та переживання невизначеності. Група іпохондричних страхів займає четверту позицію (28,3 %). Значна кількість респондентів указують на страх заразитися інфекційними хворобами, що викликатимуть страждання та біль. За вказаними групами слідують містичні страхи (25,53 %), які є ірраціональними за природою. На нашу думку, містичні страхи пов'язані з інфантильністю та низькою освіченістю даної категорії респондентів. Соціальні страхи посідають передостанню позицію (15,1 %), серед яких превалює страх самотності.

Страхи невротичного характеру найменше представлені у виборці призовників та солдат (3,77 %).

Серед окремих страхів, згідно результатів дослідження, превалюють страхи «вогню (пожежі)» (обстрілу) (79,24 %), «зараження» (73,58 %), «висоти» (50,94 %), «невідомого» (49,05 %), «захворювання» (47,16 %), «самотності» (47,17 %), «диявола» (41,51 %), «глибини» (39,62 %).

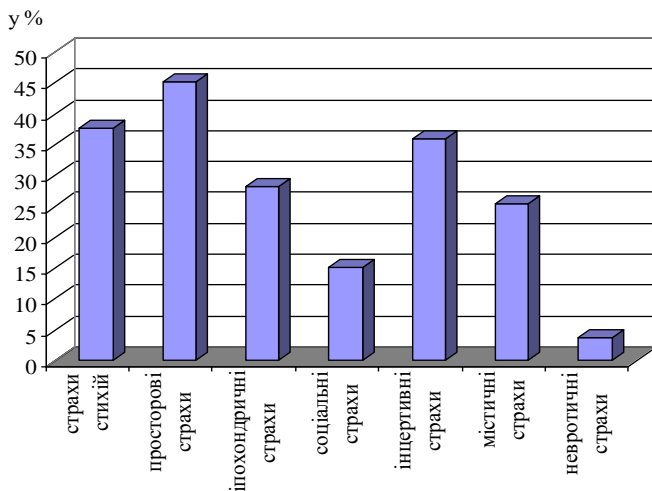

Рис.2. Розподіл особистісних страхів призовників (n=53)

Висновки. Результати кореляційного аналізу указують, що тісний зв'язок існує між особистісними страхами високонейротичних призовників, а саме соціальні, містичні, невротичного характеру, інцертивні, обумовлені різкими інтенсивними впливами (лякливістю). Страхи високотривожних призовників визначають іпохондричні; невротичні; різких інтенсивних впливів (лякливості); соціальні; інцертивні.

З одного боку ситуації, які об'єктивно визнаються стресовими, більшістю індивідів оцінюються як загрозові. Однак, є вони такими чи ні, залежить, в першу чергу, від суб'єктивної оцінки. Крім того, навіть ситуації, що належать до безпечних, можуть окремими індивідами розцінюватися як потенційно загрозові.

Нами запропонована декомпозиційна модель особистісних страхів призовників, яка враховує динаміку переживання страху на фазах переддії, страху та післядії. Визначені особливості змін особистості призовника на психофізичному, психологічному та соціально-психологічному рівнях.

Аналіз звітів психологів та психіатрів показує, що у ситуаціях дезадаптації призовників явно простежується поверхневий та формальний підхід до військово-психіатричної експертизи, невідповідність результатів психологічного обстеження та поставленого діагнозу, що вказує на необхідність виявлення

особистісних страхів призовників.

Результати проведеного дослідження доводять існування широкого кола джерел страхів призовників, що характеризуються різною частотою та інтенсивністю прояву в залежності від превалювання у них певних акцентуативних відмінностей.

Перспективами подальшого дослідження вбачаємо у вивченні психологічних чинників, що обумовлюють формуванню специфічних страхів призовників.

Список використаних джерел

1. Косік В. В. Страх у контексті психологічного портрету призовника / В. В. Косік // Зб. наук. пр. Київського військового гуманітарного інституту. – Випуск 1 (8). – 1999. – С. 28-33.

2. Шелестова О. В. Деприваційна травма і розлади адаптації у призовників / О. В. Шелестова // Збірник наукових праць К-ПНУ ім. Івана Огієнка Проблеми сучасної психології. – 2012. – випуск 17. – С. 724-733

3. Китаев-Смык Л. А. Психология стресса / Л. А. Китаев-Смык. – М. : Наука, 2010. – 368 с.

*ЯБЛОЧНИКОВ С.Л., д. пед. н., професор,
Інститут вищої освіти НАПН України*

ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ БЕЗПЕКИ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Освіта і наука є інтернаціональними апріорі. Глобальні цілі їх функціонування в різних країнах Європи та світу якщо не тотожні, то дуже близькі за своєю сутністю. А тому, ці галузі фактично можуть бути своєрідним інтегруючим елементом, котрий забезпечує ефективне і результативне функціонування системи колективної безпеки, створення якої переважна більшість держав має за мету. При цьому вони використовують різні інструменти, в тому числі й можливості чисельних міжнародних організацій, зокрема, Організації об'єднаних націй.

Зрозумілим також є той факт, що система освіти – невід'ємна частина сукупності соціально-економічних відносин у будь-якій державі й сучасному світовому співтоваристві. Відповідно, безпека у сфері освіти – важливе питання поряд із її забезпеченням у низці інших сфер, зокрема, у військовій, технічній, технологічній, економічній, фінансовій, соціальній, політичній, екологічній, інформаційній. Як свідчить аналіз наукових публікацій, вирішення